

Uchwała z dnia 8 grudnia 2005 r., III CZP 108/05

Sędzia SN Antoni Górski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Henryk Pietrkowski

Sędzia SA Aleksandra Marszałek

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Bogumiły G. przeciwko Spółdzielni Pracy Rolniczy Dom Towarowy w S. w likwidacji o zapłatę, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 8 grudnia 2005 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Słupsku postanowieniem z dnia 3 sierpnia 2005 r.:

"Czy referendarz sądowy wykonując czynności w postępowaniu upominawczym, zmierzające do wydania nakazu zapłaty, jest również uprawniony do rozpoznania wniosku o zabezpieczenie powództwa złożonego w tym postępowaniu?"

podjął uchwałę:

W postępowaniu upominawczym referendarz sądowy nie jest uprawniony do rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia.

Uzasadnienie

W niniejszej sprawie, której rozpoznanie dopuszczalne jest w postępowaniu upominawczym, postanowieniem z dnia 9 czerwca 2005 r. referendarz Sądu Rejonowego w Słupsku oddalił wniosek powoda o zabezpieczenie powództwa, stwierdzając brak podstaw do jego uwzględnienia.

Rozpoznając zażalenie powoda, Sąd Okręgowy w Słupsku powziął wątpliwość, czy referendarz sądowy jest uprawniony do rozpoznania wniosku o zabezpieczenie powództwa w postępowaniu upominawczym, którą przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 w związku z art. 397 § 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podstawę ustrojową działalności orzeczniczej referendarzy sądowych stanowi art. 147 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.), zgodnie z którym w sądach rejonowych i w okręgowych są zatrudnieni referendarze sądowi do wykonywania określonych w ustawach czynności należących do sądów w zakresie ochrony prawnej, w szczególności postępowania w sprawach związanych z prowadzeniem ksiąg wieczystych i rejestrów sądowych. Norma ta w sposób wyraźny pozwala na powierzenie referendarzom wykonywania czynności sądowych tylko w zakresie wskazanym w ustawie, a ze względu na ustrojowy jej charakter, należy interpretować ją ściśle. Potwierdzeniem uprawnień referendarza w kodeksie postępowania cywilnego jest art. 47¹, według którego referendarz sądowy może wykonywać czynności w wypadkach wskazanych w ustawie. Powściągliwość ustawodawcy w przekazywaniu referendarzowi uprawnień orzeczniczych wynika z obawy o naruszenie konstytucyjnej zasady sprawowania wymiaru sprawiedliwości wyłącznie przez sądy (art. 175 Konstytucji) oraz z wąsko określonych kompetencji referendarza sądowego. Ustawa zapewnia mu wprawdzie niezależność w zakresie wykonywania obowiązków (art. 150 § 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych), która jednak nie jest tożsama z niezawisłością sędziowską, a poza tym, w odróżnieniu od sędziego, referendarz nie ma zagwarantowanej nieusuwalności ze stanowiska służbowego.

Z poszczególnych regulacji wynika, że ustawodawca stosuje do określenia kompetencji referendarza zróżnicowane metody. Najszerszą, operującą przedmiotową kategorią spraw, przyjęto w art. 509¹ § 1 k.p.c., zgodnie z którym czynności w sprawach o wpis w księdze wieczystej może wykonywać referendarz sądowy. Podobną formułę przedmiotową zastosowano do spraw rejestrowych, ale z ograniczeniami polegającymi na generalnym wyłączeniu prowadzenia przez referendarza rozpraw oraz na niemożności wydania przez niego postanowienia zarządzającego pierwszy wpis spółek akcyjnych oraz dokonywania wpisu zmian w statutach tych spółek. Inna metoda polega na upoważnieniu referendarza do dokonywania konkretnych czynności procesowych, wymienionych w ustawie. Taki sposób regulacji przewiduje art. 353¹ k.p.c., mający dla rozstrzyganego zagadnienia prawnego podstawowe znaczenie. Według niego, nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym może wydać także referendarz sądowy. Podobnie w art. 108 § 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U.

Nr 167, poz. 1398), w którym przewiduje się możliwość rozstrzygnięcia przez sąd jedynie o zasadach poniesienia przez strony kosztów procesu, z pozostawieniem szczegółowego ich wyliczenia referendarzowi sądowemu w postanowieniu, wydawanym po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie.

Z powyższego wynika, że zarówno gramatyczne odczytanie treści art. 353¹ k.p.c., jak i wykładnia systemowa, uwzględniająca stosowane przez ustawodawcę sposoby regulacji uprawnień orzeczniczych referendarza sądowego, nie dają podstaw do udzielenia na postawione przez Sąd Okręgowy pytanie odpowiedzi pozytywnej.

Nie uzasadnia też takiej odpowiedzi odwołanie się do argumentów natury funkcjonalnej. Przede wszystkim należy odrzucić nasuwającą się sugestię o możliwości zastosowania tu wnioskovania *a fortiori* z art. 353¹ § 2 k.p.c. Przeciwno dopuszczeniu takiej możliwości przemawia rozważenie tylko niektórych istotnych kwestii, dotyczących postępowania zabezpieczającego, zwłaszcza po nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1804), która weszła w życie od dnia 5 lutego 2005 r. W obowiązującym stanie prawnym rozszerzono przedmiotową możliwość zabezpieczenia roszczeń nawet na sprawy, w których wydane w przyszłości orzeczenie może nie nadawać się do przymusowego wykonania, przy czym zabezpieczenia może teraz żądać „każda strona lub uczestnik postępowania” (art. 730¹ k.p.c.). Szeroki jest katalog spraw, w których nie obowiązuje reguła, że zabezpieczenie nie może zmierzać do zaspokojenia roszczenia (art. 753 i 753¹ k.p.c.), co sprawia, iż ochrona prawna w tych sprawach, udzielona w postępowaniu zabezpieczającym, nie różni się w swojej treści od merytorycznego żądania w sprawie, prowadząc *de facto* do jego tymczasowego zaspokojenia. Zdaniem niektórych komentatorów, w tych przypadkach postępowanie zabezpieczające pełni w ograniczonym zakresie funkcję nowego trybu dochodzenia roszczeń, porównywalną do sytuacji, która ma miejsce przy egzekucji prowadzonej na podstawie wyroku opatrzonego klauzulą natychmiastowej wykonalności. Wprowadzono także nowe sposoby zabezpieczenia roszczeń pieniężnych, w tym ustanowienie zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym albo zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa

lub jego częścią albo częścią gospodarstwa rolnego obowiązane (art. 747 ust. 6 k.p.c.).

Należy pamiętać, że warunkiem dokonania zabezpieczenia jest uprawdopodobnienie roszczenia oraz interesu prawnego w jego udzieleniu (art. 730¹ k.p.c.), co wymaga badania wiarygodności środków przedstawionych jako okoliczności służące temu uprawdopodobnieniu, łącznie z możliwością wyznaczenia rozprawy. W sprawach wymienionych w art. 753¹ k.p.c. wyznaczenie rozprawy jest zresztą obligatoryjne, co z zasady wyłącza od jej przeprowadzenia referendarza sądowego. W porównaniu z tymi wymaganiami obowiązującymi w postępowaniu zabezpieczającym, ustalenie przesłanek przewidzianych w art. 499 k.p.c. do wydania w sprawie nakazu zapłaty jest prostsze, a poza tym występuje tu mniej elementów ocennych. Dodać trzeba, że nakaz zapłaty wydany w postępowaniu upominawczym staje się tytułem egzekucyjnym dopiero po uprawomocnieniu się; wniesienie przez pozwanego sprzeciwu od doręzonego mu nakazu unicestwia to orzeczenie, przy czym sprzeciw jest pismem procesowym odformalizowanym. Tymczasem uwzględnienie wniosku o zabezpieczenie otwiera drogę do zastosowania przymusu w stosunku do obowiązane, nie doręcza się mu bowiem odpisu postanowienia o zabezpieczeniu (art. 740 § 1 k.p.c.), a klauzulę wykonalności nadaje się z urzędu (art. 742 k.p.c.), tak że obowiązany dowiaduje się o treści postanowienia dopiero przy jego wykonywaniu.

Wszystko to nie pozwala na zastosowanie przy ustalaniu zakresu kompetencji referendarza sądowego reguły wnioskowania *a maiori ad minus*, gdyż podstawa takiego rozumowania, sprowadzająca się do tezy, że wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym jest „większym”, dalej idącym uprawnieniem niż rozpoznanie zgłoszonego w tym postępowaniu wniosku o zabezpieczenie, jest co najmniej dyskusyjna.

W rezultacie należy przyjąć, że referendarz sądowy nie jest uprawniony do rozpoznania wniosku o zabezpieczenie powództwa w postępowaniu upominawczym.

Warto dodać, że zalecenie nr R (86) 12 Komitetu Rady Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich z dnia 12 września 1986 r. dotyczące środków zapobiegania nadmiernemu obciążeniu sądów i jego zmniejszania (por. Standardy prawne Europy, tom IV, Sądownictwo. Organizacja – Postępowanie – Orzekanie, Warszawa 1998, s. 243), wskazując przykładowo zadania, od których mogliby

zostać odciążeni sędziowie, nie wymienia orzekania w postępowaniu zabezpieczającym.

Z tych przyczyn na podstawie art. 390 k.p.c. w związku z art. 397 § 2 k.p.c. orzeczono, jak w uchwale.